

aanpak
**begeleidings
ethiek**

Verslag workshop
Aanpak Begeleidingsethiek
De slimme bril
Vadercentrum Den Haag

Voorwoord

De toenemende digitalisering brengt ingrijpende veranderingen met zich mee, in allerlei sectoren. Nieuwe mogelijkheden voor communicatie, monitoring en analyse roepen vragen op. Wat is de positie van de mens in deze omgeving, hoe staat het met data, met privacy, wat doen algoritmes en wat willen gebruikers eigenlijk? Begeleidingsethiek is ethiek die zich specifiek met dit soort vragen bezighoudt. Hij is gebaseerd op techniekfilosofie, die uitgaat van eeuwenoude verwevenheid tussen mens en technologie.

De Aanpak Begeleidingsethiek is een concrete aanpak waarin betrokkenen met elkaar in dialoog gaan over de effecten van de nieuwe technologie én de waarden die daarbij in het geding komen. Dat zijn vaak waarden gelieerd aan autonomie van de gebruiker, efficiëntie van het proces, transparantie van het algoritme, privacy, et cetera.

Tijdens de sessie komen verschillende stakeholders als gebruikers, ontwikkelaars, beleidsvormers en beslissers met elkaar in gesprek. Na de dialoog hebben de deelnemers ethische handelingsopties gegenereerd, waarvan verschillende vaak direct opgepakt kunnen worden. Er is gezamenlijk gekeken welke waarden we in het digitale domein belangrijk vinden en hoe we die willen verankeren en borgen in digitale processen en handelingen. Dit alles om ook bij verdere digitalisering op het vertrouwen van de samenleving en de participanten kunnen blijven rekenen. Dit is niet in één stap te realiseren het is een continu proces waarin deze workshop een schakel is.

Workshop aanpak begeleidingsethiek

Initiatiefnemers: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties i.s.m. ECP | Platform voor de InformatieSamenleving, Vadercentrum Den Haag en Meta.

Moderatoren: Daniël Tijink en Hannah Boute

Op maandag 24 juni 2024 organiseerde Het Vadercentrum in Den Haag op initiatief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties i.s.m. ECP | Platform voor de InformatieSamenleving en Meta een sessie begeleidingsethiek over de casus De Slimme Bril in de openbare ruimte. Aan de workshop namen 20 deelnemers (zie bijlage voor specificatie) deel onder leiding van Daniël Tijink (ECP) en Hannah Boute (ECP).

De doelstelling is tweeledig:

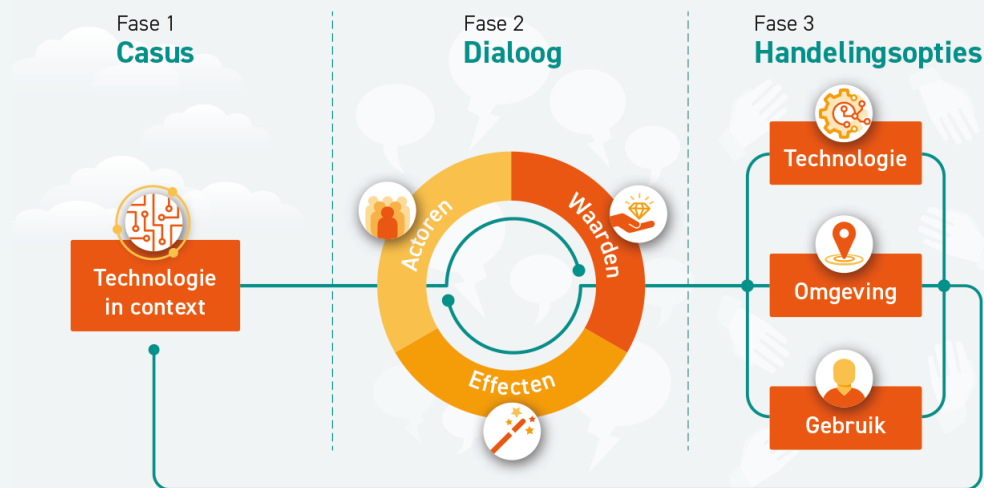
- ▷ Leren tijdens de workshop
- Welke effecten, waarden en actoren worden genoemd
- Welke handelingsopties zijn er om de toepassing te verbeteren
- ▷ Leren over de Aanpak Begeleidingsethiek
- Hoe kan de organisatie deze methodiek gebruiken rondom ethische kwesties en technologie-implementaties

Het verslag bevat de volgende elementen:

- ▷ Toelichting op de Aanpak Begeleidingsethiek
- ▷ Weerslag van de workshop

Aanpak begeleidingsethiek

De aanpak bevat de volgende fasen:

Fase 0 Introductie

Introductie over de doelstelling en een toelichting op het model en het gedachtengoed

Fase 1 Toelichting

Hoe ziet de technologie eruit en in welke context wordt deze toegepast

Fase 2 Dialoog

- ▷ Een korte ronde waarin de deelnemers aan de workshop de betrokken actoren benoemen
- ▷ Brainwrite waar deelnemers mogelijke effecten benoemen en bespreken
- ▷ Benoemen van waarden die een rol spelen bij die effecten

Fase 3 Handelingsopties

In subgroepjes gaan de deelnemers op zoek naar handelingsopties vanuit de technologie, de omgeving en het individu.

Fase 1

Technologie en context

Op maandag 24 juni 2024 is in het Vadercentrum in Den Haag het gebruik van de slimme bril in de openbare ruimte verkend.

De Ray-Ban Meta Smart Glasses, is een slimme bril, op sterkte of zonnebril waarmee foto's en video's kunnen worden gemaakt. Ook kan er mee worden gebeld, muziek geluisterd en biedt de bril de mogelijkheid rechtstreek te livestreamen naar Facebook of Instagram. De slimme bril werkt met stembediening en bevat een camera, luidsprekers en microfoon. Om de bril te kunnen gebruiken is een mobiele telefoon en internetverbinding nodig. Om inhoud te kunnen delen op Facebook en Instagram is een account vereist van de respectievelijke sociale media, de Meta View-app en een Meta-account.

Het Vadercentrum in Den Haag is een ontmoetingsplek voor jongeren en ouderen, vrouwen en mannen, waar zij dagelijks terecht kunnen voor verschillende activiteiten. Zo is er een ontmoetingsruimte voor een kop koffie of thee, een werkplaats met gereedschap en waar verschillende cursussen worden gegeven en ook een computerlokaal. Daar worden taallessen, EHBO-cursussen en andere activiteiten georganiseerd.

Fase 2

Dialog

In deze tweede fase gaan de deelnemers in gesprek over wie er betrokken zijn bij de inzet en het gebruik van de slimme bril. Ook buigen zij zich over de positieve en negatieve effecten van deze inzet, en benoemen zij belangrijke waarden waar rekening mee gehouden moet worden bij de inzet van een dergelijke toepassing.

Actoren:

Bij de actoren is de vraag wie er betrokken is of geraakt wordt door de case. De deelnemers aan tafel vertegenwoordigen al een deel van die actoren. Ze noemen de volgende betrokkenen:

- De gebruiker
- Omstanders van de gebruiker (voorbijgangers, vrienden e.a. die mogelijk gefilmd worden door de gebruiker)
- Maker van de bril (Ray-Ban)
- Meta en andere leveranciers
- Beleidsmakers (ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties)
- Hackers
- Journalistiek/media
- Toezichthouders
- Politie
- Geheime diensten
- Beveiliging/ bouncers (van bijvoorbeeld nachtclubs)
- Scholen; docenten e.a. instructeurs, leerlingen
- Ouders/verzorgers
- Reclamemakers/ third parties
- Overheden (Amerikaans, EU, etc.)
- Kinderdagverblijven; medewerkers, kinderen
- Vloggers/ sportinfluencers → die nu bv. een GoPro gebruiken
- Receptie- en baliemedewerkers
- Gemeenten, burgemeesters, boa's
- Criminelen
- Creatieve industrie
- Kennisinstellingen en -platforms
- Diverse (toekomstige) sectorale toepassingen

De vraag aan de deelnemers was om in het vervolg van de sessie ook te proberen vanuit deze perspectieven hun inbreng te geven.

Effecten:

De vraag is hier welke positieve en negatieve effecten de invoering en het gebruik van de slimme bril hebben.

Positieve effecten

- Makkelijker navigeren
- Veiliger in het verkeer
- Niet meer op telefoon tijdens het rijden in het verkeer
- Eenvoudiger informatie opzoeken
- Telefoon niet meer vast hoeven houden
- Meer in het moment zijn, omdat de telefoon niet hoeft te worden vastgehouden voor bv. foto's, video's etc.
- Politie bij misdrijven ondersteunen met opgenomen beeldmateriaal
- Door opnamefunctie op bril veiliger gevoel
- Eenvoudiger hulp in te roepen
- Spontaner leuke foto's kunnen maken van bijvoorbeeld je eigen kinderen
- Kan mensen met een visuele beperking ondersteunen

Negatieve effecten

- Privacy
- Je bekeken voelen
- De politie die informatie vordert die je hebt opgenomen
- Nog de hele tijd bezig met sociale media
- Er komt een tweedeling tussen mensen die de slimme bril kunnen betalen en voor wie het te duur is
- Er komt nog meer persoonlijke informatie in de systemen, hoe veilig is dat?
- Je bent zoveel bezig met de bril, met social media, dat je minder aanwezig bent in de echte wereld
- Hij reageert nu alleen nog op Engels, daarmee worden bv mensen die alleen Nederlands spreken uitgesloten.
- Je wordt makkelijker afgeleid, dat is bijvoorbeeld gevaarlijk in het verkeer. Je luistert of stuurt sms i.p.v. op de weg te letten
- Altijd verbonden, altijd afgeleid
- Je volgt AI, die kan het ook mis hebben, hoe staat het met waarheid
- Toezichtouden op goed gebruik/wel-niet gebruik is heel moeilijk, omdat het gebruik zo onzichtbaar is
- We worden nog afhankelijker van de techniek.
- Minder menselijke interactie, de weg vragen, een praatje maken etc.
- Het kost allemaal maar extra energie
- Hoe zit het met de software beveiliging?

Waarden:

De relevante waarden zijn door de facilitators geïnventariseerd terwijl de deelnemers bezig waren met het benoemen van effecten. Achter veel effecten gaan waarden schuil. Die lijst is gedeeld met de deelnemers en door hen besproken en aangevuld. Dat leverde de volgende lijst met waarden op:

Waarden	
Privacy	Inclusiviteit
Effectiviteit	Transparantie
Gemak	Plezier
Verbinding	Aandachtigheid
Veiligheid	Toegankelijkheid
Waarheid	Autonomie
Duurzaamheid	Participatie
Beschikbaarheid/betrouwbaarheid van technologie	Vrijheid

De **vetgedrukte** waarden werden door de deelnemers gekozen om mee te nemen in het ontwerp van de handelingsopties.

Fase 3

Handelingsopties

In het proces van het opstellen van de handelingsopties zijn de waarden uit de vorige fase meegenomen. De deelnemers kregen een uitleg over de verschillende categorieën binnen de handelingsopties. Het kan bijvoorbeeld gaan over het ontwerp van de technologie, het aanpassen van de omgeving waarbinnen de toepassing functioneert en het gedrag van mensen. De deelnemers worden in drie werkgroepen verdeeld en gaan ieder aan de slag met een van deze drie gespreksonderwerpen. Dat leidt tot handelingsopties per categorie.

Technologie:

- Herkenning in bril inbouwen van gebaar dat zorgt voor opt-out - dus niet filmen of een opt-in – juist wel filmen (privacy)
- Duidelijkere zichtbaarheid van gebruik/aanstaan van bril (privacy, transparantie)
- Alleen de camera uit kunnen schakelen (privacy)
- Mogelijkheid tot *blurren* van gezichten (privacy)
- Beveiliging van software, camera en microfoon (privacy)
- Anoniem gebruik mogelijk maken (privacy)
- Opslag data in persoonlijke kluis (privacy)
- Automatische verwijdering data (privacy)
- Mogelijkheid om zelf tijdslimiet van gebruik in te kunnen stellen (verbinding)
- Mogelijkheid om bril te gebruiken om gesprekken te vertalen, bril als tolk (verbinding, toegankelijkheid)
- Inzet bril voor mensen met visuele beperking en mensen die laaggeletterd zijn (verbinding, toegankelijkheid)
- Minimale leeftijd voor gebruik invoeren (verbinding, veiligheid)
- Meer talen opnemen voor vertaalfunctie (effectiviteit, toegankelijkheid)
- AR-schermen inbouwen in bril (effectiviteit)
- De bril open source maken (effectiviteit, vrijheid)
- Mooiere designs voor bril maken (effectiviteit, plezier)
- Opzetstukjes maken, zodat de bril multi-functioneler wordt (effectiviteit, plezier)

- Mogelijk extra sensors om bijvoorbeeld afstand in te schatten voor mensen met een visuele beperking (effectiviteit, toegankelijkheid)
- De werking van de bril zelf aan kunnen passen – bijvoorbeeld een knop een andere werking geven (effectiviteit)
- SOS-knop inbouwen (veiligheid)
- Leeftijdsverificatie inbouwen (veiligheid)
- Reuk-functie inbouwen, zodat de bril bijvoorbeeld brand kan signaleren (veiligheid)
- Find my meta mogelijk maken, kleeft ook risico aan als dat gehackt wordt – stalking (veiligheid)

Omgeving:

- Er zouden duidelijke normen moeten komen over wat er wel of niet met de bril mag en wanneer wel of niet (transparantie, veiligheid)
- De normen zouden goed uitgelegd moeten worden (effectiviteit, veiligheid)
- Je zou het misschien gewoon moeten verbieden in de openbare ruimte (meest extreme handelingsoptie) (privacy)
- Toestemming vragen voor het maken van een foto zou je kunnen verplichten (privacy)
- Ook afspraken of en wanneer de politie de data mag gebruiken die via de bril zijn opgenomen (privacy, veiligheid)
- Er is waarschijnlijk meer toezicht nodig (veiligheid, privacy)
- Er zullen eisen aan de bril moeten worden gesteld. Bijvoorbeeld dat hij duidelijk knippert. (privacy, veiligheid)
- Er kunnen ook verschillende normen in verschillende omgevingen komen. In de trein is foto's nemen minder normaal dan op een bruiloft. In de bioscoop zou je ze moeten verbieden in verband met copyright. Misschien ook onderscheid regels waar je de bril ophebt en waar je hem 'aanzet'. Maar ook weer moeilijk handhaafbaar. (veiligheid)
- De slimme bril zou ook een eigen, direct herkenbare kleur kunnen krijgen, zodat je direct ziet dat de bril slim is. (privacy, transparantie)
- De slimme bril is nu nieuw en onbekend. Dat betekent een voorlichtingstaak, voor zowel de overheid als de fabrikant. Daar moeten beslissingen over worden genomen. (veiligheid)
- Je zou de een serieuze proeftuin voor de bril kunnen organiseren, bijvoorbeeld door een paar 100 brillen in deze wijk te verdelen. (effectiviteit, veiligheid)

Mens:

- In de openbare ruimte (bv. de bibliotheek) afspraken maken over omgang met de bril (privacy, veiligheid)
- Bij gebruik bril dit kenbaar maken en toestemming vragen aan omstanders (privacy, veiligheid, transparantie)
- Slimme bril opnemen in de huisregels (privacy, veiligheid)
- Bewustwording onder gebruikers over mogelijkheden van bril, zodat daarop kan worden geanticipeerd door gebruiker (privacy, veiligheid)
- Regels voor gebruik slimme bril gelijk trekken aan regels voor gebruik camera's en mobiele telefoons (privacy)
- Opnamefunctie inzetten (minder invasief en zichtbaar dan reguliere camera) voor educatie en training, zodat achteraf kan worden teruggekeken en geëvalueerd (verbinding)

- Bedachtzame inzet van slimme bril (verbinding, effectiviteit)
- Training met bril en opname inzet van bril in sectorale toepassingen opnemen in gerelateerde curricula van opleidingen en nascholingen, zodat professionals de mogelijkheden leren kennen en verantwoord gebruik kunnen effectueren (effectiviteit, veiligheid)
- Verkennen toepassingsmogelijkheden in verschillende domeinen, bijvoorbeeld binnen de gezondheidszorg (effectiviteit, inclusiviteit)
- Handleiding opstellen voor gebruik binnen organisaties/bedrijven, zodat gebruikers in die context de mogelijkheden en de wet- en regelgeving leren kennen en toepassen (veiligheid)

Terugblik en afronding

Aan het einde van de workshop wordt teruggekeken en besproken wat de Aanpak Begeleidingsethiek concreet heeft opgeleverd. De deelnemers geven aan dat het veel nieuwe inzichten oplevert en dat er in korte tijd veel wordt gerealiseerd. Daarnaast wordt de brede groep van deelnemers als meerwaarde ervaren. De combinatie van een duidelijke casus, enthousiaste deelnemers, en een aanpak die zorgt voor duidelijke uitkomsten in een korte tijd was dus een succes.

Enkele uitspraken van deelnemers uitgelicht:

“Het was een goede brainstorm met inbreng vanuit verschillende perspectieven”

“Ik heb mijn inbreng kunnen geven en het geeft stof tot nadenken”

“Interessant om de ideeën te horen over hoe de bril kan bijdragen aan het oplossen van bepaalde problemen”

“De sessie heeft mijn beeld over de slimme bril verbreed”

De deelnemers

1. Kevin Lubbers, leerling Pabo
2. Yvonne Daal, vrijwilliger Vadercentrum Den Haag
3. Shaker Moussa, Weggeefwinkel
4. Ineke Pronk, met pensioen
5. Oswin Daal, vrijwilliger Vadercentrum Den Haag
6. Hicazi Gezer, Vader centrum Den Haag, Technische Informatica en Voedselbankwinkel Laak, Manager
7. Hasbi Yildiz, vrijwilliger Voedselbankwinkel Laak
8. Musab Gezer, scholier
9. Salem Albahadily, vrijwilliger Voedselbankwinkel Laak
10. Muhammed Gezer, scholier
11. Huseyin Gezer, student Geneeskunde
12. Marc Smits, Stichting Privacy First
13. Joost Zeinstra, Stichting Privacy First
14. Paul van Viegen, Junior Technovium, docent & ontwikkelaar
15. Marlous van Oordt, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties, coördinator nieuwe technologie
16. Dennis van Kampen, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties, beleidsmedewerker
17. Pieke Hezemans, jongere
18. Dorijn Boogaard, jongere
19. Edo Haveman, Meta, hoofd public affairs Benelux

Moderatoren:

Daniël Tijink (ECP), Hannah Boute (ECP)

aanpak
**begeleidings
ethiek**

Platform voor de
InformatieSamenleving

Foto omslag: Paul van Viegen

Verslag workshop
Aanpak Begeleidingsethiek
De Slimme Bril

Meer informatie over de Aanpak Begeleidingsethiek,
waaronder dit verslag, vindt u op

www.begeleidingsethiek.nl